

**УДК 658.1:338.6**

**А.Ю. ШНИПТЄВА** (аспірант кафедри менеджменту організацій)

Запорізька державна інженерна академія

nastyashnip@mail.ru

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО  
РЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ  
ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

*В статті дається визначення гуманітарного менеджменту, його значення в розвитку процесів гуманізації суспільства та аналіз сучасного стану гуманітарного розвитку в Україні. Досліджуються шляхи удосконалення механізмів державного регулювання гуманітарного розвитку в умовах глобальної трансформації суспільства, тому що гуманітарний розвиток орієнтований на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому.*

**гуманітарний менеджмент, гуманізація суспільства, гуманітарний розвиток, глобалізація, трансформація**

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Тема наукового дослідження удосконалення механізмів державного регулювання гуманітарного розвитку в умовах глобальної трансформації суспільства є досить актуальною для сучасного розвитку українського суспільства та держави, оскільки соціально-гуманітарний вимір глобалізації - це сукупність гуманітарних завдань, питань і проблем, які відповідають процесам становлення цілісного людства. Глобалізація є як позитивним, так і негативним явищем, зокрема, коли абсолютизується будь-яка з її сторін. Як приклад, підхід до економіки як абсолютної цінності, безробіття, деградація багатьох громадських служб, руйнування навколишнього середовища, природи, збільшення розриву між багатими і бідними, несправедлива конкуренція, яка ставить бідні нації в стан все більшого приниження. Однак глобалізація може здійснюватися і в інтересах більшості людства, служити новому суспільству, яке живе за законами гармонії з природою, а не боротьби за виживання. Це є для сучасного людства актуальна і важлива тема і проблема, тому що від того, як ця проблема буде вирішуватися, залежить і майбутнє людства, нашої країни, майбутнє кожного з нас. Актуальність дослідження викликана, по перше, тим, що сучасний рівень народжуваності вдвічі нижчий ніж той, що потрібен для забезпечення простого відтворення населення; по друге, слабкість державної політики у сфері охорони здоров'я; по третє, суттєві структурні диспропорції у використанні трудового потенціалу та значне зростання диференціації доходів населення; по четверте, загострення молодіжних соціальних проблем, серед яких – обмеженість доступу до освіти і працевлаштування, проблемність у забезпеченні житлом; по п'яте, існування нічим не виправданої кількості вищих навчальних закладів, сформувало диспропорції між кількістю і якістю підготовлених спеціалістів; по шосте, неефективність

державного регулювання національного медіа-простору; по сьоме, система судочинства не забезпечує конституційне право людини на справедливий суд; тому, в Україні існує проблема з певного розриву між декларованими державою цінностями-цілями та реально існуючими практиками. Громадяни України у своїй переважній більшості незадоволені своїм соціально-економічним становищем і розвитком країни в цілому. Переконані у тому, що в Україні не існує справедливого судочинства, – 90%; не існує права на гідний людини рівень життя, – 71%; незадоволені тим, як в Україні функціонує демократія, – 61%; оцінюють загальну ситуацію, в якій протікає їхнє життя, як «погана» або «дуже погана» – 50% громадян. Такий стан справ не сприяє гуманітарному розвитку України, суспільній консолідації, оскільки суперечить традиційним цінностям суспільства – повазі до людської гідності, справедливості та солідарності. Одним з методів вирішення цієї проблеми є удосконалення механізмів державного регулювання гуманітарного розвитку.

**Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблемна ситуація.**

У глобалізованому світі третього тисячоліття шанс на успіх перед Україною відкриває лише ефективна реалізація її людського потенціалу. Як європейська за своєю цивілізаційною належністю нація Україна має спиратися у своєму розвитку на європейську людиноцентричну систему цінностей, яка не раз доводила свою ефективність. Чергове її підтвердження – успіх наших сусідів, країн Центральної і Східної Європи, які демонструють динамічний випереджаючий розвиток завдяки інтеграції до європейських політичних, економічних і безпекових структур. У європейському світогляді інтелект, освіта, професійний досвід, соціальна мобільність беззаперечно визнаються головною складовою національного багатства та основним ресурсом соціально-економічного розвитку. В останні десятиліття до цих традиційних індикаторів конкурентоспроможності додалась здатність до інновацій у професійній діяльності і соціальному житті. Виходячи з свого європейського вибору, Україна започатковує процес змін, поділяючи основні ідеї і принципи Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини та Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити і творити в гармонії зі своїми цінностями, з суспільством і природою. Спираючись на цей підхід, Україні необхідно суттєво змінити бачення ролі людини в політичному, економічному і соціальному житті країни. Українській державі необхідна цілісна політика гуманітарного менеджменту та гуманітарного розвитку, адекватна модернізаційним викликам. Гуманістичний менеджмент – це науковий напрямок, галузь та дисципліна, що формується в контексті міждисциплінарного простору; парадигма такого управлінського механізму, що ефективно впливає на розвиток людського потенціалу. Гуманістичний менеджмент сприяє становленню такої робочої сили, яка розвивається в процесі трудової

діяльності, змінюючи природу людини, реалізуючи її мету, вдосконалюючи трудові навички та виробничий досвід. Гуманістичний менеджмент – напрямок, майже не розроблений в управлінській науці, актуалізує проблему інвестиції в людину, в розвиток її інтелектуального потенціалу, що базується на гуманістичних засадах всієї сукупності суспільних відносин: економічних, соціальних, політичних, культурних. Мета гуманістичного менеджменту – виявлення цивілізаційно-гуманістичних засад управління, в центрі якого „людина як міра всіх речей”, визначення таких детермінант управління, сприяють гармонізації відносин на основі врахування інтересів усіх соціальних верств населення.

**Мета статті:** дослідити сучасний стан гуманітарного розвитку, який розвивається умовах глобальної трансформації суспільства; виявити значення гуманітарного розвитку як науки орієнтованої на максимальне розкриття потенціалу людини і соціуму, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації; обґрунтувати методи удосконалення механізмів державного регулювання гуманітарного розвитку умовах глобальної трансформації суспільства України; розкрити сутність механізмів удосконалення державного регулювання гуманітарного розвитку для України

### **Обговорення проблеми**

*Гуманістичний менеджмент*, що базується на засадах нового планетарного гуманізму, протидіє глобалізаційним тенденціям сучасного світу; сприяє збереженню національних традицій, протидіючи всім проявам масового суспільства і масової культури; формує нове політичне і економічне мислення, в основі якого механізм соціально-орієнтованого державного управління. Державне регулювання соціально-гуманітарною сферою є запорукою спроможності цивільного суспільства, щоб захищати інтереси громадян, стабільний соціальний порядок, сприяючи розбудові інституції управління, що вимагає від держави наявності розвиненої адміністративної структури та спеціальних установ, які здатні відреагувати на вимоги ринкових сил, що швидко змінюються. Гуманістична спрямованість суспільства – це нове теоретико-світоглядне узагальнення традицій вселюдських цінностей, на основі яких будується вся система політики, культури, економіки, мислення, життєдіяльності соціальної організації; відбувається регуляція суспільних відносин, які сприяють досягненню у суспільстві стабільності, порядку, злагоди шляхом гуманізації відносин між різними суб'єктами політики. Об'єктивно суспільство зацікавлене в тому, щоб у ньому зберігався баланс політичних сил між соціальними і національними групами; відносини між законодавчою, виконавчою і судовою владою сприяли гармонізації відносин на основі врахування інтересів усіх соціальних верств населення. Врегулювання цих відносин має здійснюватися цивілізованою владою, яка регулює суспільні відносини, проявом конструктивної активності усіх політичних сил, щоб знайти ті оптимальні шляхи подальшого удосконалення суспільства, реалізації проблем людського буття на гуманістичній основі. Становленню

цивілізованого політичного і соціального буття новина сприяти демократична політична культура і свідомість як відкрита парадигма суспільства, виразом якої є толерантна політична ідеологія, спрямована на подолання розколу духу української нації і її на пряму до інтеграції. Гуманізація суспільства створює більш сприятливі умови для життєдіяльності людини і суспільства, виступає формою організації державної влади, сприяє оптимізації формування автономного самовизначення особистості.

В умовах нової суспільної ситуації *гуманізм* - це дотримання закону на всіх рівнях – від простої людини до Президента і окремого політика, розуміння політики як пошуку істини, що пов'язується з розробкою певного кола регулятивних гуманістично-формуючих ідей і принципів. Гуманістична парадигма політики - це здійснення влади з дозволу тих "ким керують", що утримує в собі важливі гуманістично ціннісні функції. Адже, що Ж.Ж.Руссо говорив, що народ завжди правий. Утвердження гуманізму у всіх сферах суспільно-політичного буття становить соціо-інтегративний чинник в становленні політичного організму як єдиного соціального цілого. Адже, політика - це сама динамічна сфера суспільного буття, яка впливає на людину; найголовніша сфера діяльності, від якої залежить доля людського існування. На думку М. Вебера, політика – це, "упорядкування і улаштування державної влади"; це перш за все, "мистецтво задовольняти потреби і інтереси людей"; це мистецтво управління державою. Політика – це інтегральна багаторівнева система, яка включає: політичні інтереси, політичні організації, політичну свідомість, між якими діють причинно-наслідкові і функціональні зв'язки, які вимагають відповідної методологічної рефлексії і культурологічного осмислення. Існують такі три класичні підходи до політики: 1) політика – це боротьба між законом і силою, якщо закону недостатньо, то використовують силу (Макіавеллі); 2) марксистський підхід до політики, який визначається класовим інтересом; 3) сучасний підхід до політики як до "мистецтва можливого". В цивілізованому контексті політика – це арена соціальної справедливості, контроль за законним використанням влади та урегулювання конфліктів; поновлення власне людського існування і культури як такої. Складність в реалізації політики заключається в тому, що її суб'єктами виступають різноманітні політичні і соціальні сили: політичні партії, суспільні організації і рухи, окремі індивіди. Існує безліч сфер політики: внутрішня і зовнішня, економічна, соціальна, екологічна, національна, демократична, демографічна, культурна, науково-технічна, аграрна, інвестиційна, що поєднують політику і економіку, соціальну структуру суспільства, які по-новому сьогодні диференціюється і стратифікується. В залежності від соціальної структури суспільства формуються політичні сили і руху, які детермінуються внутрішніми стосунками, спонукальними мотивами поведінки політичної еліти, сутнісними детермінантами політики виступають не тільки економічні інтереси. В сучасному посттоталітарному

суспільстві політика стає більш автономною сферою, а "управління економікою, або демократичне планування стають незалежними від капіталізму" (Д.Белл). Для України, як і для інших посткомуністичних країн, особливо гостро стоїть проблема формування нових структур влади на демократичних засадах, забезпечення не формальної, а реальної демократії. Найважливішим засобом запобігання тоталітаризму є децентралізація влади, на основі розвинутого демократичного самоврядування. Сутнісна "матерія" влади направляється на забезпечення прав людини і вона тим ефективніша, чим вищий її авторитет і чим більшими моральними можливостями вона володіє.

*Гуманітарний розвиток* – це модель розвитку, орієнтована на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації. У політичному вимірі перехід до гуманітарного розвитку передбачає досягнення найвищих ступенів свободи особистості і водночас її готовність брати відповідальність за себе, свою родину, місцеву громаду і країну. В економічному вимірі гуманітарний розвиток означає постійне зростання частки інтелектуального продукту у національному продукті, утвердження інноваційності в якості домінуючої моделі економічної поведінки. У соціальному вимірі гуманітарний розвиток означає створення для людини, як головного національного ресурсу, умов реалізації всіх її можливостей. Виходячи з такого підходу має формуватися політика можливостей в освіті, професійній реалізації, адресність охорони здоров'я і соціального захисту. Метою Концепції гуманітарного розвитку є визначення принципів та пріоритетів, обґрунтування соціально-економічних та соціокультурних засад гуманітарного розвитку України як необхідної передумови реалізації потенціалу кожного її громадянина, забезпечення конкурентоспроможності держави і нації в сучасному світі. Основними принципами гуманітарного розвитку України є: людиноцентризм як система поглядів, яка визначає розкриття можливостей людини в якості критерію оцінки ефективності держави та зрілості суспільних інститутів, визнає невід'ємне право кожної людини на вільний розвиток особистості та реалізацію всіх її здібностей; забезпечення реальності прав і свобод людини і громадянина, в тому числі гендерної рівності, встановлення гарантій рівності громадян перед законом; встановлення рівних можливостей для гармонійного розвитку людини, забезпечення справедливості, гарантування належної якості життя незалежно від статі, віросповідання, етнічної належності, регіону проживання; надання можливостей для підвищення соціального статусу особистості, в тому числі шляхом вдосконалення її освітнього рівня та професійно-кваліфікаційних характеристик; розширення простору свободи, утвердження людської гідності, розкриття комунікативного потенціалу української культури як триєдиний спосіб формування національної ідентичності та соціалізації людини; розвиток та якнайповніше використання культурних надбань нації у багатогранності зв'язків з іншими національними культурами, відкритість для міжкультурної

взаємодії з метою забезпечення належного місця України у європейському і глобальному гуманітарному просторі; взаємодія між державою та громадянським суспільством, бізнесом та владою з метою створення необхідних соціально-економічних умов для підвищення якості життя населення, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод. Національні пріоритети гуманітарного розвитку України зорієнтовані на формування сучасної конкурентоспроможної нації. Їх реалізація передбачає: формування нової якості життя громадян України шляхом створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, реалізації нею всіх своїх професійних можливостей, досягнення високих соціальних стандартів, впровадження пріоритетів здорового способу життя, гармонізації людського і природного середовища, підтримки сім'ї та сприяння народжуваності; формування суспільства знань, де знання та можливості їх практичного застосування стануть важливим засобом самореалізації і розвитку особистості та ключовими чинниками прискореного розвитку держави і суспільства; соціальну активність громадян, формування розвиненого громадянського суспільства; культурну та політичну консолідацію української нації в якості модерної європейської спільноти. Концепція спирається на ідеї і принципи Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини та Європейської соціальної хартії, узгоджена з діючими державними та відомчими програмами і законодавчими актами в сфері гуманітарного розвитку.

#### Стан гуманітарного розвитку України

Системна криза Радянського Союзу, що прискорила здобуття Україною незалежності, водночас негативно вплинула на відтворення і розвиток її людського потенціалу. Внаслідок кризових процесів, що відбувалися в Україні у 80-90-ті рр. ХХ ст., слабкості і неадекватності економічної, соціальної і гуманітарної політики в цей період в Україні відбулось різке погіршення показників людського розвитку. Так, за період з 1990 по 2007 рр. у світовому індексі людського розвитку Україна з 45-го перемістилась на 76-те місце серед 173 країн. За якістю життя Україна посідає 98 місце серед 111 країн. Лише повернення Україною в 2007 р. до передкризового рівня ВВП відкриває економічні можливості покращення ситуації, основними характеристиками якої є наступні. Україна стоїть на порозі демографічної кризи, відбувається зменшення чисельності населення. Сучасний рівень народжуваності вдвічі нижчий ніж той, що потрібен для забезпечення простого відтворення населення. Слабкість державної політики у сфері охорони здоров'я, яка демонструє неспроможність взяти під контроль поширення таких захворювань, як туберкульоз і СНІД, зниження якості медичного обслуговування в цілому, негативно позначилися на здоров'ї громадян України. Як наслідок – значно збільшилася загальна захворюваність населення. Країна втрачає надто багато своїх громадян у найпродуктивнішому віці, а самі громадяни – втрачають можливості для підвищення рівня добробуту шляхом реалізації

своєї освіти і професійного досвіду. Зниження якісних і кількісних характеристик людського потенціалу України демонструє формування замкненого кола: зниження рівня людського розвитку звужує можливості для структурних реформ в економіці, не реформована економічна система звужує можливості для реалізації людського потенціалу, сприяючи таким чином його деградації. Економічні трансформації, що супроводжувались кризовими явищами, призвели до скорочення купівельної спроможності населення і спричинили суттєві структурні диспропорції у використанні трудового потенціалу та значне зростання диференціації доходів населення. Праця в Україні досі не стала повсюдно засобом гарантування гідного рівня життя громадян. Тривогу викликає загострення молодіжних соціальних проблем, серед яких – обмеженість доступу до освіти і працевлаштування, проблемність у забезпеченні житлом. Кожна третя молода людина не задоволена своїм соціальним статусом і лише третина бачить власну соціальну перспективу в Україні. Реформи, що проводяться в Україні не є гендерно нейтральними, жінки мають обмежений доступ до розподілу національних ресурсів, відбувається гендерна сегрегація на ринку праці. На вищих посадах в системі влади та державного управління, де приймаються політичні рішення, переважають чоловіки. В економіці тривалий час домінував низький попит на якісну освіту, який дозволив існування нічим не виправданої кількості вищих навчальних закладів, сформував диспропорції між кількістю і якістю підготовлених спеціалістів. У результаті на ринку праці бракує фахівців належної кваліфікації, водночас за даними Державної служби зайнятості у 2007 році лише 32 % випускників ВНЗ отримали роботу. Неefективність системи державного регулювання національного медіа-простору, нерозвиненість національної системи збору та поширення інформації, розвитку культурних індустрій, вразливість інформаційного простору щодо зовнішніх впливів, слабка орієнтованість на задоволення суспільних потреб, низький рівень присутності у глобальному медіа-просторі, висока інформаційна і технологічна залежність від іноземних держав та медіа-структур створює низку реальних загроз національній безпеці України. Ненормована та безконтрольна присутність в українському інформаційному просторі закордонних, передусім російських, ЗМІ утворила потужний канал впливу на свідомість українських громадян. Система судочинства із звинувачувальним ухилом не забезпечує конституційне право людини на справедливий суд. Це сприяє поширенню правового нігілізму в суспільстві та сумнівів громадян у спроможності держави забезпечити їх конституційні права. Станом на кінець 2007 року Україна посідає третє місце за кількістю звернень своїх громадян до Європейського суду з прав людини. Громадяни України у своїй переважній більшості незадоволені своїм соціально-економічним становищем і розвитком країни в цілому. Переконані у тому, що в Україні не існує справедливого судочинства, – 90%; не існує права на гідний людини рівень життя, – 71%; незадоволених тим, як в Україні функціонує демократія, – 61%; оцінюють загальну ситуацію, в якій протікає їхнє життя, як «погана» або «дуже

погана» – 50% громадян.

Основним механізмом забезпечення довгострокової самодостатності та конкурентоспроможності України у глобалізованому світі має стати формування нової якості життя людини на основі якісного розвитку людського потенціалу нації, що зумовлює необхідність збільшення інвестування в людський капітал, розвиток соціальної інфраструктури та підвищення якості життя найбільш чисельних (а не лише найбільш бідніших) прошарків населення як підґрунтя для формування середнього класу – основи стабільності суспільства. Практична реалізація такого принципу перетворює соціальну політику на один з провідних чинників гуманітарного розвитку, робить її дієвою складовою стратегії досягнення національної солідарності.

Основні напрямки державної політики щодо формування нової якості життя передбачають: розвиток системи охорони здоров'я та впровадження пріоритетів здорового способу життя; гармонізація людського і природного середовища; заохочення народжуваності, підтримка та розвиток сім'ї; створення дієвої системи доступної неперервної освіти як базису соціальної і професійної мобільності населення; створення умов для гідної результативної праці; підвищення добробуту населення через впровадження високих соціальних стандартів життя; забезпечення надання належних послуг соціальної сфери на основі її якісного удосконалення. Формування суспільства знань як нової суспільно-економічної формації у XXI сторіччі зумовлене особливою роллю знання у сучасному цивілізаційному розвитку. Конкурентні переваги країн усе менше визначаються багатством природних ресурсів чи дешевою робочою силою і все більше – технічними інноваціями та конкурентним застосуванням знань, що посідають перше місце серед факторів суспільного розвитку, сприяють досягненню взаємодоповнюючих цілей забезпечення стійкого економічного зростання, підвищення суспільного добробуту, стимулювання соціальної злагоди, розвитку людини.

Суспільство знань визначає тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку. Інтенсивний постіндустріальний розвиток українського суспільства і національної економіки як суспільства знань потребує створення необхідних інституційних передумов й актуалізації ресурсів для модернізації науково-технічної, інноваційної систем та розвитку інтелектуального потенціалу. Основні напрямки державної політики щодо формування суспільства знань передбачають: створення інформаційного (мережевого) суспільства на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); стимулювання використання результатів наукових досліджень і розробок для інноваційного розвитку економіки; розвиток інтелектуального потенціалу нації шляхом забезпечення конкурентоспроможності освіти, модернізації культурної політики та сприяння соціальній та громадянській активності людини.

### **Висновки**

Отже, зазначені показники дозволяють зробити висновок про те, що в



Україні існує певний розрив між декларованими державою цінностями-цілями та реально існуючими практиками. Такий стан справ не сприяє гуманітарному розвитку України, суспільній консолідації, оскільки суперечить традиційним цінностям суспільства – повазі до людської гідності, справедливості та солідарності. Провідним напрямом гуманітарного розвитку України є цілеспрямоване формування нової якості життя громадян. Ця нова якість полягає у створенні умов для належної реалізації можливостей та здібностей кожного члена суспільства шляхом забезпечення можливостей для продуктивної зайнятості та отримання доходу, який відповідає значимості цієї праці для суспільства та спроможний гарантувати йому гідний рівень життя та задоволення фізичних та духовних потреб.

#### **Перспективи подальших наукових досліджень**

діагностика проблем гуманітарного розвитку в Україні та перспективи його удосконалення.

#### **Список літератури**

1.Воронкова В. Г. Кадровий менеджмент. Навчальний посібник. – ВД «Професіонал», 2004. – 192 с.

2.Шарковская Н.В. Гуманистическая парадигма образования – базис формирования социально-культурной активности личности будущего специалиста // Известия МАН высшей школы. – 2004. - №4(30). – С. 184-190.

3.Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах США (Україна-США). – К.: Центр практичної філософії, 2001. – 216 с.

4.Бахтин М.М. К методологии гуманитарных наук // Эстетика словесного творчества. – М.: 1979. – С. 360.

5.Панфилова Т.В. О содержании понятия «гуманизм» // Философские науки. – 1990. - №9. – С. 116.

6.Балл Г.О. Гуманізація загальної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 143.

7.Общеввропейский процесс и гуманитарная Европа. Роль университетов / Под ред. Л.И. Глухарева и В. Страды. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – С. 345.

8.Нижник Н.Р. Державне управління в Україні: проблеми і перспективи // Вісн. Укр. Академії держ. Управління при Президентові України.-1996.-№ 1. с. 102-115.

9. Райт Г. Державне управління / Пер. з англ. В. Івашка, О. Коваленка, С. Соколик.-К.: Основи, 1994.-191 с.

***Стаття надійшла до редакції 23.01.2012***